

**ÔI NÉT VĂN CHINESE TÊN
CÁNG TRONG QU C VÀ NG VI T NAM**

SOME FEATURES OF VIETNAMESE NAMES AND CHINESE NAMES

**PH M H U KH NG
(ThS; i h c Th ô Hà N i)**

Abstract: Names are personal "treasures" which are used in most social communications and names themselves contain cultural values. The Chinese and Vietnamese used to have not

only surnames but also first names, and titles. The ways of naming changes over time, reflecting social existence and social consciousness. In this article, some features of the meaning of "Tính, th, danh, t, hi u" are introduced in relation with the culture of Chinese names and Vietnamese names.

Key words: surnames; names; Chinese; Vietnamese.

1. t v n

M i ng i sinh ra trên i u g n v i m t, th m chí là nhi u cái tên. Có th nói, h tên là "tài s n" cá nhân c a m i con ng i mà h u nh ai sinh ra trên i c ng có. Có nh ng b c làm cha làm m yêu quý và t ni m tin vào t ng lai c a con mình th hi n ngay t v i c d ng công suy ngh tìm cho con mình m t cái tên th t nh ý khi nó còn trong b ng m . Khi a con c sinh ra, th t c u tiên th hi n quan h xã h i, ng th i c ng c xã h i công nh n s xu t hi n c a nó trên i là v i c khai sinh cho a tr tr c s ch ng th c c a i đi n xã h i. Cái tên u tiên, chính th c c a a tr c ng b t u t y và h u nh g n bó v i nó trong su t cu c i. H tên quan tr ng nh v y i v i m t con ng i, v y khi t tên, ng i ta th ng có nh ng quan ni m và nguyên t c gì? ó là i u mà ng i làm công tác nghiên c u ngôn ng và v n hóa c n quan tâm. Cùng v i s phát tri n c a xã h i, v n hóa h tên ã tr thành m t b ph n quan tr ng trong t ng th v n hóa dân t c c a hai n c Trung Qu c và Vi t Nam.

2. Ý nghĩa c a a tính, th, danh, t, hi u trong ngôn ng v n hóa Trung - Vi t

Trung Qu c là m t qu c gia r ng l n, v i 56 dân t c khác nhau và t ng dân s chi m kho ng 1/6 dân s th gi i, i gia ình các dân t c Trung Hoa g m r t nhi u h t c h p thành. Theo th ng kê trong cu n "C kim v n tính ng ph " th i Minh, Trung Qu c có t i 3550 h . n nay, theo th ng kê trong "Trung Qu c tính th t p" con s y ã lên n 5544 [2].

Ng i Trung Qu c trong khi gi i thi u h tên, th ng tách h và tên thành hai thông tin khác nhau. Ví d 我姓张, 名字叫张晓峰 (Tôi h Tr ng, tên là Tr ng Hi u Phong). T p quán y xu t phát t thói quen c a ng i Trung

Qu c là, v i ng i ã tr ng thành thì th ng x ng g i theo h , ch trong tr ng h p th t s thân thi t và giao ti p không chính th c m i dùng tên.

Tính (姓) xét v m t v n t h c thì ây là m t ch h i ý, kiêm hình thanh, g m 女 n và 生 sinh h p thành v i ý ngh a là ph n sinh ra, trong ó, 生 sinh còn có giá tr bi u th âm c "sinh" → "tính". Ý ngh a y g n li n v i tính ch t ch th t c m u h ã t n t i trong th i kì u r t dài c a xã h i loài ng i.

Th (氏) theo "Hi n i Hán ng quy ph m t i n" c a Nhà xu t b n i h c Cát Lâm n m 2001 thì ây là m t ch t ng hình [3] Tuy nhiên, c ng có nh ng nhà v n t h c nh ng Hán thì l i cho là ch ch s . V ý ngh a, theo cách lí gi i c a T nguyên thì "th, th t c dã, th ng c ki n qu c t c h u tính, kì chi h bi t chi v th " (th t c là th t c, t th i th ng c b t u d ng n c ã có tính, các chi c phân xu t t tính thì g i là th). [4] V sau, tính th c g n li n v i nhau t o thành m t t ghép g m hai t t g n ngh a. Trong bài "Long thành giai nhân, tính th kí b t thanh" (Ng i p t Long thành, không nh rõ h (h tên) là gi).

Danh (名) g m 夕 t ch (êm) và 口 kh u (mi ng) c u thành, c ng là m t ch h i ý, v i ý ngh a là cái tên c g i n trong êm. Theo "V n hóa h tên" Nhà xu t b n Th t ch c Th ng H i thì danh xu t hi n Trung Qu c mu n nh t là vào kho ng th i nhà H , Th ng [2]. Theo t p quán c a ng i x a, khi con trai tròn hai m i tu i, cha m s làm l th t long tr ng và nhân ó i m cho, g i là l gia quan và còn t cho m t cái tên có ý ngh a g i là t . Gi a t và danh có quan h v ngh a, ho c t ng ng ho c t ng ph n. Ví d , Tào Tháo

t là Tào M nh c, Hàn D t là Thoái Chi (*Tháo và c ý ngh a t ng ng; D và Thoái ý ngh a t ng ph n.*)

Hì u là tên g i n m ngoài danh và t , thông th ng c g i là bi t hi u. Trong quá trình h c t p v n h c, c ti p xúc v i các tác gi v n th c i n, chúng ta u quen v i nh ng cách gi i thi u nh *Nguy n Du t T Nh , hi u Thanh Hiên*, hay *Lý B ch t Thái B ch, hi u Thanh Liên c s , Ph t T M , hi u Ông già Thi u L ng...*

Ngoài ra, các quan l i, quý t c th i c i Trung Qu c khi qua i còn c t tên th y. Tên th y c c n c vào bi u hi n tính cách, c c a ng i c t tên khi còn s ng. Trong xã h i Vi t Nam, c ng ã t n t i nh ng *danh, tính, th , t , hi u, th y...* Ngày nay, khi các c bà qua i v n c con cháu t cho tên hi u, c ông c t tên th y, th hi n s cung kính và o hi u c a con cháu dành cho các b c t i n b i c a mình.

3. Ý ngh a v n hóa trong h tên c a ng i Trung Qu c và ng i Vi t Nam

Tên g i có vai trò quan tr ng trong giao ti p xã h i. V i nh ng ng i l n u làm quen v i nhau, bao gi c ng m u b ng câu h i “Xin ngài/ ông/ bà/ anh/ ch... cho bi t quý danh”, cùng v i cái b t tay thân thi n t o ra thi n c m cho ôi bên tham gia giao ti p ngay t phút u. “Tên riêng th c hi n ch c n ng chi u v t cá th , ít ph thu c vào hoàn c nh giao ti p nh t. Trong hoàn c nh giao ti p và ng v n c nh ch a thì chúng ta dùng các t khác giúp ng i nghe xác nh c v t quy chi u là gì?” [1].

Trong xã h i phong ki n, n u nh t ng l p quý t c có n m y cái tên thì ng i dân lao ng cùng kh có khi n m t cái tên c ng không có, ho c có thì th ng là cái tên x u xí, quê mùa, nh Hai en trong “Anh Hai en l y v ”, AQ trong “AQ chính truy n”... Ng i ph n trong xã h i c càng b coi th ng. Nh ng cái tên nh K u trong “Cô K u gái tân th i”, cái Tý trong “T t èn”, Th H n trong “Nghêu Sò c H n”..., g n v i m t th i ng i ph n chu

nh h ng c a l giáo phong ki n: tr ng nam khinh n . n khi l y ch ng, h m c nhiên không còn c nh c n tên dù x u c a mình n a mà ph i mang tên ch ng, khi ch ng ch t thì mang tên con trai. ó chính là h qu c a cái l *tam tông t c* mà l giáo phong ki n ã t lên vai h .

Cùng v i s phát tri n c a xã h i, quan ni m v h tên c ng ã có nh ng ti n b rõ nét. Trong xã h i c , khi kinh t còn nghèo nàn l c h u, khoa h c k thu t nh t là y t ch a phát tri n, tính m ng con ng i, c bi t là tr th luôn luôn b e d a. Do ó, ng i ta th ng t cho các con c a mình b ng cái tên r t x u xí nh *Cún, Vàng, V n, c, Tý...*, v i hi v ng qu th n ch t cái tên nên không “b t” nó i. Cho n ngày nay, nhi u gia ình khi con còn th d i ngoài tên chính th c ra, c ng th ng t cho nó m t cái tên h t s c “nôm na” nh ng c ng r t áng yêu nh *B ng, Cún, Bông, Xu, Rùa...*, th ng dùng hàng ngày cha m , ông bà và ng i thân dùng g i tên em bé.

Trong truy n c tích, nh ng nhân v t tr th th ng có cái tên nh *Nhà, G o, , Th a...* th hi n c m h t s c bình d là c m no, áo m và có mái m n ng thân c a các b c cha m dành cho các con. Th i chi n tranh, nh ng cái tên nh *Chi n, Tr ng, Hùng, C ng, Th ng, L i, Hòa, Bình, Th ng, Nh , Hoài, Th y, Chung...* th ng xu t hi n trong c xã h i Trung Qu c và Vi t Nam. Chi n tranh k t thúc, toàn dân lao vào m t tr n xây d ng kinh t , nh ng cái tên nh *Phú, C ng, M nh, H i, Tuy t, H ng, Lan...* l i tr thành trào l u m i th hi n c m nguy n v ng v n lên trong cu c s ng, h ng t i cái p, hi n i, v n minh c a con ng i.

V i ng i ph n Vi t Nam, tr c ây h u nh trong h tên y u có H + TH + TÊN, nh ng t sau cách m ng Tháng Tám, nh t là sau khi t n c th ng nh t và chính sách c i cách m c a c th c hi n, xu h ng m i c a nh ng cái tên y n tính và hi n i ã d n d n b qua TH , ho c bên c nh TH là cái tên kép nh H ng Lan, Thúy Li u, Thanh

Liên... Xu th tên 4 âm ti t ngày càng c
 nhi u ng i l a ch n. Tuy nhiên, ph n l n v n
 là tên 3 âm ti t. C u trúc tên g i ph n hi n
 i ã thay i thành H +(TH)+TÊN M
 + TÊN, nh Nguy n (Th) Tuy t Vân, Tr n
 (Th) Hoàng Y n... Nh ng cái tên 3 ho c 4 âm
 ti t dành cho c nam và n theo ki u H CHA
 + H M + TÊN N/ TÊN KÉP nh
 Nguy n V Nam, Tr n Hoàng Anh D ng, V
 Ph m H ng Thu..., c ng có xu th gia t ng.
 c bi t là nh ng n m g n ây, th i i qu ct
 hóa v i s h i nh p c a nhi u lu ng v n hóa ã
 khi n cho nh ng cái tên r t “Tây” c xu t
 hi n Vi t Nam, nh H nh Sino, Lê Th An-
 Na, Lê Na Th y H ng, John Hùng..., th hi n
 xu th th i i, tâm lí xã h i và nh t là nguy n
 v ng v n lên theo k p dòng th i i c a m t
 s ng i trong xã h i ngày nay.

Tên c a ng i Trung Qu c và ng i Vi t
 Nam có nhi u nét t ng ng, ph n l n là do
 ba ho c b n âm ti t t h p thành. ó là do
 ti ng Hán và ti ng Vi t u là ngôn ng âm
 ti t tính, h n n a, ti p xúc Hán Vi t ã khi n
 cho ti ng Vi t có t i trên 70% t g c Hán.
 Trong quan ni m c a ng i Vi t Nam, cùng
 m t khái ni m, s v t, hi n t ng, n u dùng
 t Hán Vi t di n t thì s t ng thêm v
 trang tr ng c a nó, ng c l i, n u dùng t
 thu n Vi t thì t o c m giác thông t c, bình d,
 g n g i. Do ó, ngoài xu th t tên b ng t
 Hán Vi t ra, c ng có xu th t tên b ng t

thu n Vi t. Tuy nhiên, tên t b ng t Hán
 Vi t v n chi m u th .

4. K t lu n

H tên là kí hi u ngôn ng mang m ý
 ngh a v n hóa dân t c c a ng i Trung Qu c
 và ng i Vi t Nam. Vi t Nam và Trung
 Qu c u có m t l ng h tên kh ng l . H
 tên, nh t là tên ã ph n ánh rõ nét di n m o
 xã h i, tâm t nguy n v ng c a con ng i
 trong t ng th i kì l ch s . Nó l thu c vào
 y u t th i i và quan ni m th m m c a con
 ng i trong m i th i i. H n n a, do nh ng
 tác ng c a các nhân t v n hóa l ch s , tên
 g i c a ng i Trung Qu c và ng i Vi t
 Nam có nhi u nét t ng ng. Vi v y, nghiên
 c u v v n hóa h tên c a ng i Trung Qu c
 trong m i liên h v i h tên c a ng i Vi t
 Nam s góp ph n b sung cho nghiên c u
 ngôn ng và v n hóa Trung Qu c càng thêm
 phong phú, a d ng.

TÀI LI U THAM KH O

1. H u Châu (1993), *i c ng ngôn
 ng h ct p II*. Nxb Giáo d c.
2. Ph m Ng c Hàm (2008), *T ng x ng
 hô trong ti ng Hán – so sánh v i ti ng Vi t*,
 Nxb HQGHN.
3. 李葆嘉、唐志超. (2001) 现代汉语
 规范词典. 吉林大学出版社.
4. 商务印书馆编辑部编 (2009). 辞源. 商
 务印书馆.